

การพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนผ่านการฝึกหัดโขน
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร:
การวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล

Development for Attribute of Students by Using Training Thai Performing Arts
Khon's Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School:
Grounded Theory

ณัฐชานา พุทแสง¹, ฐาศุกร์ จันประเสริฐ² และ นริสรา พึ่งโพธิ์สง³

Natchana Bhutasang¹, Thasuk Junprasert² and Narisara Peungposop³

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University

Email: ¹natchna_muk@hotmail.com, ²thasuk@g.swu.ac.th, ³narisara@g.swu.ac.th

Received April 5, 2022; Revised April 15, 2022; Accepted July 15, 2022

Abstract

The objectives of this study were to explain the process related to the development for attribute of students who have trained in Khon Thai performing art, and to explain the attributes of students who have trained in Khon Thai performing art in Srinakharinwirot University Prasarnmit demonstration school. This qualitative methodology was applied through Grounded Theory. The key informants had four groups, such as, students, teachers, parents, and others. The data was collected by in-depth interview with nonparticipant observation. The results were found as follows:

1. The process of attribute development was divided into three stages: (1) the pre-performing stage had seven processes; (2) the between performing stage had two processes; and (3) the after performing stage had two processes. These three stages had totally eleven processes, and
2. The desirable attributes of students consisted of three dimensions; (1) internal attributes, such as self-management, self-regulation, self-responsibility, and gratitude; (2) external attributes, such as dignified personality, social accountability, positive relationships with others, and acts of perseverance; and (3) skills, such as expertise and proficient.

Keywords: attributes of students, trained Khon Thai performing art, Grounded Theory

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน ผ่านการฝึกหัดโขน และอธิบายคุณลักษณะของนักเรียนฝึกหัดโขน ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ศึกษาในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักเรียน 2) คุณครู 3) ผู้ปกครอง และ 4) กลุ่มอื่น ๆ โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า 1.กระบวนการหลักของการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนฝึกหัดโขนมีทั้งสิ้น 3 ระยะหลัก ได้แก่ ระยะก่อนการแสดง มีกระบวนการย่อย 7 กระบวนการ ระยะระหว่างการแสดง มีกระบวนการย่อย 2 กระบวนการ และระยะหลังการแสดง มีกระบวนการย่อย 2 กระบวนการ รวมทั้งสิ้น 11 กระบวนการ และ 2.เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) คุณลักษณะภายใน ดังเช่น ความสามารถด้านการจัดการตนเองและการกำกับตนเอง มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง มีความกตัญญูรู้คุณ เป็นต้น 2) คุณลักษณะภายนอก ดังเช่น การมีบุคลิกภาพที่สง่าผ่าเผย มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น การแสดงออกถึงพฤติกรรมความอดทนพยายาม เป็นต้น 3) ทักษะ คือ ความเชี่ยวชาญและชำนาญมากขึ้น

คำสำคัญ: คุณลักษณะของนักเรียน, การฝึกหัดโขน, วิธีวิทยาสร้างทฤษฎีจากข้อมูล

บทนำ

การแสดงโขน เป็นศิลปะการแสดงอย่างหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีงามหรือคุณลักษณะต่าง ๆ ผ่านเนื้อหา/เนื้อเรื่อง และกระบวนการฝึก การแสดงโขนที่ได้รับการสืบทอดจากโบราณจารย์ คือรามเกียรติ์ ซึ่งจากเนื้อหาในเรื่องราวรามเกียรติ์หลายตอนได้สะท้อนให้เห็นถึงความดีงามในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการพูด ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความกตัญญู เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นคุณลักษณะของผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมทั้งสิ้น (Phiphatphokphon, 2013) การเรียนรู้ด้านเนื้อหาแม้จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจแต่การสร้างให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งจนก่อเกิดพฤติกรรมอันดีงามนั้นยังต้องอาศัยกระบวนการหล่อหลอม ดังเช่นกระบวนการฝึกโขนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการหล่อหลอมให้นักเรียนที่เข้ารับการฝึกหัดโขน มีพฤติกรรมที่ดีงาม หรือมีคุณลักษณะที่ดีงาม ไม่ว่าจะเป็นด้านความมีน้ำใจ ความสามัคคี ความอดทน รวมถึงการมีระเบียบวินัย ที่เกิดจากการฝึกซ้อมด้วยเช่นกัน (Sirvisalsuwan, 2016)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยที่นำกระบวนการโขนมาสร้างคุณลักษณะพึงประสงค์จำนวนน้อย โดยส่วนใหญ่พบเพียงการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาของโขน กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโขนตามยุคสมัย การเปรียบเทียบคุณลักษณะเฉพาะของนักเรียนฝึกหัดโขนกับคุณลักษณะอื่น ๆ รวมถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ระหว่างการฝึกหัดโขน (Chansuwan, 2005) ในขณะที่งานวิจัยบางส่วนได้ศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์การแสดงโขนไปสู่ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังเช่น Robinson (2003) ได้ศึกษาผลของการจัดค่ายการแสดงและศิลปะสำหรับเด็กอายุ 10-15 ที่ลาสเวกัส โดยมุ่งฝึกทักษะชีวิต พัฒนาคุณลักษณะ การยอมรับตนเองและผู้อื่น การตัดสินใจด้วยตนเอง ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา ความพยายามและการตั้งเป้าหมาย โดยผู้วิจัยเห็นถึงช่องว่างทาง

องค์ความรู้ (Gap of knowledge) ในเรื่องการสกัดคุณลักษณะพึงประสงค์ของกลุ่มนักเรียนฝึกหัดโขน และการอธิบายพฤติกรรมที่เกิดจากคุณลักษณะดังกล่าว ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจต่อการหล่อหลอมทั้งในมิติความคิด มิติความรู้สึก มิติการกระทำ รวมถึงไปมิติด้านสังคม ดังนั้นเพื่อให้เกิดความครอบคลุมและต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ผู้วิจัยจึงได้นำหลักการทางพฤติกรรมศาสตร์มาช่วยในการอธิบาย รวมถึงแนวคิดด้านสังคมและจิตวิทยามาร่วมอธิบาย

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้บรรจุการเรียนการสอนโขนไว้ในหลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้นาฏศิลป์ โดยใช้ชื่อวิชาโขน เพื่อให้เด็กนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ได้เรียน และบรรจุหลักสูตรวิชาเอกศิลปการแสดง ซึ่งเป็นแผนการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียน เพื่อให้ นักเรียนที่สนใจเกี่ยวกับทางด้านศิลปการแสดง และนาฏศิลป์ไทยได้เข้ามาศึกษาในวิชาเอก ได้เรียนรู้และแสดงความสามารถของตนเอง รวมถึงร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย โดยนักเรียนที่เข้ารับการฝึกหัดโขนจะถูกคัดเลือกตัวแสดงตามความเหมาะสมกับบุคลิกภาพตามลักษณะของบุคคล โดยมีการคัดเลือกจากคุณครูผู้ฝึกสอนตามเกณฑ์ในแต่ละตัวละคร ซึ่งในแต่ละตัวละครจะมีกระบวนการฝึกซ้อมที่เหมือนและแตกต่างกันออกไป โดยมีคุณครูผู้ฝึกสอนเป็นคนกำกับดูแล นอกจากนี้แล้วโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนที่เข้ารับการฝึกหัดโขนเหล่านี้มีเวทีแสดงความสามารถของตนเองอยู่ตลอด เช่น สาธิต มศว เปิดแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติ เพื่อให้นักเรียนที่เข้ารับการฝึกหัดโขนได้เกิดการพัฒนาตนเองในด้านการแสดงออก การรำรำโขน รวมถึงร่วมกันอนุรักษ์การแสดงโขน (Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary), 2014)

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษากระบวนการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนผ่านการฝึกหัดโขน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร: การวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล เพื่อค้นหาและอธิบายคุณลักษณะที่เกิดขึ้นจากกระบวนการฝึกหัดโขนของนักเรียน รวมถึงแนวทางที่สร้างให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าวเพื่อให้โรงเรียน หรือครูผู้สอนที่สนใจได้นำองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์จากผลการวิจัยครั้งนี้ไปปรับใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน ให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่ออธิบายกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน ผ่านการฝึกหัดโขน ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2. เพื่ออธิบายคุณลักษณะของนักเรียนที่เกิดขึ้นจากการฝึกหัดโขน ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา ในการศึกษา คือ การศึกษาคุณลักษณะของนักเรียนที่เกิดขึ้นจากการฝึกหัดโขน อธิบายร่วมกับกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่เกิดจากการขัดเกลาจากกระบวนการฝึกหัดโขน เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนในรุ่นถัดไป

ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักเรียนที่มีประสบการณ์ฝึกหัดโขน ระดับประถมศึกษาจำนวน 11 คนและระดับมัธยมศึกษาจำนวน 10 คน 2) คุณครูในหลักสูตรที่ดูแลรับผิดชอบฝึกหัดโขน

ประกอบด้วย ครูชินพระ ครูชินนาง ครูชินยักข์ และครูชินลิ่ง ระดับประถมจำนวน 4 คนและระดับมัธยมจำนวน 5 คน 3) ผู้ปกครองนักเรียนที่ฝึกหัดโขน ระดับประถมศึกษาจำนวน 11 คนและระดับมัธยมศึกษาจำนวน 10 คน และ 4) กลุ่มอื่น ๆ ที่แตกต่างจากกลุ่มที่ศึกษา (Negative Case)

ทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษาทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาผู้วิจัยพบว่าม้งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเสริมคุณลักษณะพึงประสงค์ผ่านกระบวนการฝึกหัดโขนจำนวนไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่มีการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาของโขน กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโขนตามยุคสมัย การเปรียบเทียบคุณลักษณะเฉพาะของนักเรียนฝึกหัดโขนกับคุณลักษณะอื่น ๆ รวมถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างการฝึกหัดโขน (Chansuwan, 2005) ในขณะที่งานวิจัยบางส่วนได้ศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์การแสดงโขนไปสู่ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังเช่น Robinson (2003) ได้ศึกษาผลของการจัดค่ายการแสดงและศิลปะสำหรับเด็กอายุ 10-15 ที่ลาสเวกัส โดยมุ่งฝึกทักษะชีวิต พัฒนาคุณลักษณะ การยอมรับตนเองและผู้อื่น การตัดสินใจด้วยตนเอง ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา ความพยายามและการตั้งเป้าหมาย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังพบว่างานวิจัยดังกล่าวยังมีช่องว่างทางองค์ความรู้ (Gap of knowledge) ในเรื่องการสกัดคุณลักษณะพึงประสงค์ของกลุ่มนักเรียนฝึกหัดโขน และการอธิบายพฤติกรรมที่เกิดจากคุณลักษณะดังกล่าว ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจต่อการหล่อหลอมทั้งในมิติความคิด มิติความรู้สึก มิติการกระทำ รวมถึงไปมิติด้านสังคม ดังนั้นเพื่อให้เกิดความครอบคลุมและต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ผู้วิจัยจึงได้นำหลักการทางพฤติกรรมศาสตร์มาช่วยในการอธิบาย ซึ่งมีความครอบคลุมทั้งการศึกษาปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก เพื่อนำไปสู่แนวทางการสร้างเสริมให้บุคคลเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อไป ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีเชิงสังคมและจิตวิทยามาร่วมกันอธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะพึงประสงค์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการฝึกหัดโขนและการแสดงโขนของกลุ่มเด็กนักเรียนฝึกหัดโขน ดังนี้

1. แนวคิดการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization)

1.1 แนวคิดหลัก ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมมาใช้ในการอธิบายเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์เรื่องกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม เนื่องจากผลการวิจัยปรากฏผลชัดเจนว่า คุณลักษณะที่เกิดขึ้นของกลุ่มนักเรียนฝึกหัดโขน มิได้เกิดจากสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แต่ได้รับอิทธิพลความเชื่อ ความคิด การแสดงออก รวมถึงบุคลิกภาพผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งหลักการสำคัญของแนวคิดนี้คือ เป็นกระบวนการสำหรับการหล่อหลอมกลุ่มคนให้เกิดการเรียนรู้รูปแบบการดำเนินชีวิต เข้าใจวิถีความเป็นมาของกลุ่ม (Berns, 2010) มีเป้าหมายเพื่อสร้างความสงบสุขให้กับมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เกิดความสงบเรียบร้อย มีบุคลิกภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ทำให้สมาชิกใหม่สามารถปรับตัวเป็นที่ยอมรับและเลียงความขัดแย้งได้ กระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กันนี้มี ภาษา เป็นสื่อกลางของการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ ความคิดและตัวตนของสมาชิกใหม่ผ่านกระบวนการภายในจิตใจ (Internalization) และก่อให้เกิดการควบคุมตนเองได้ ทั้งนี้ Vanindananda (2002) ได้อธิบายว่าองค์ประกอบของการถ่ายทอดทางสังคม มีองค์ประกอบสำคัญ คือ ผู้ถ่ายทอดทางสังคม เป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อถ่ายทอดแนวคิด ค่านิยม วัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นผู้ส่งต่อภาษาหรือข้อความที่แฝงด้วยเอกลักษณ์ไปยังสมาชิกใหม่

1.2 กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดสื่อสารไปยังสมาชิกใหม่เพื่อหล่อหลอมจนเป็นเอกลักษณ์หรือตัวตน โดย Berns (2010) อธิบายไว้ดังนี้

1) วิธีการสร้างความผูกพันด้านอารมณ์และความรู้สึก (Affective) เป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอารมณ์และความรู้สึก โดยอารมณ์และความรู้สึกจะพัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ และนำไปสู่การสร้างความผูกพัน (Attachment) ดังปรากฏให้เห็นเรื่องความรู้สึกผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในพิธีไหว้ครู ซึ่งเป็นพิธีหลอมรวมจิตใจระลึกถึงพระคุณครู มีครูโขนเป็นที่ยึดเหนี่ยวร่วมกัน

2) การวางเงื่อนไข (Operant) เป็นเทคนิคที่ใช้สร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เมื่อสมาชิกใหม่กระทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์และสังคมยอมรับ สังคมจะมอบผลลัพธ์บางอย่างหรือมีวิธีการบางอย่างกับสมาชิกใหม่และทำให้มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมนี้เพิ่มขึ้น หรือลดลง ดังเช่น การวางกติการ่วมกันในการฝึกหัดโขน ซึ่งเป็นกระบวนการแรกเริ่มในการฝึกสมาชิกใหม่เข้าสู่สังคมโขน

3) วิธีการสังเกตผ่านตัวแบบ (Observation) เป็นเทคนิคที่ช่วยสื่อสารด้วยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบหรือลักษณะของสมาชิกของสังคมนั้น ๆ เป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตาม ซึ่งสอดคล้องกับการค้นพบครั้งนี้ที่นักเรียนฝึกหัดโขนมักใช้การสังเกตตัวแบบจากครู รุ่นพี่ นักแสดงโขน เพื่อน และตัวละครต้นแบบ ทำให้สมาชิกใหม่เหล่านี้มองเห็นคุณค่าแบบอย่างที่ดีงาม ได้ผลตอบรับเป็นที่น่าชื่นชม จึงยินดีทำตามตัวแบบนั้น ๆ

4) วิธีการสร้างเสริมองค์ความรู้และสติปัญญา (Cognitive) เป็นกระบวนการที่ผู้ถ่ายทอดส่งผ่านข้อมูลแนวคิดหลักและความคิดแง่ไปยังสมาชิกใหม่เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นถึงคุณค่าเพื่อเป็นแรงจูงใจในปฏิบัติตาม ดังเช่น นักเรียนฝึกหัดโขนได้รับความรู้จากครูโขน จากรุ่นพี่ และจากการฝึกฝนด้วยตนเอง มิใช่เพียงความรู้ในตำราเท่านั้นแต่ยังเกิดการเรียนรู้ด้านกายภาพเช่นเดียวกัน

5) ซึ่งให้เห็นถึงความเป็นสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงามคู่ควรและมีคุณค่าที่ควรจะได้รับแก่สมาชิกใหม่ วัฒนธรรมครอบคลุมได้ทั้ง ความรู้ ความเชื่อ คติประเพณี จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมคาดหวังให้สมาชิกใหม่เรียนรู้วัฒนธรรมที่อยู่รายล้อมพวกเขา และมีอิทธิพลต่อ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของสมาชิก ซึ่งกลุ่มนักเรียนฝึกหัดโขนมีการปรับตัวผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมจนเกิดเป็นการยอมรับในกลุ่ม รวมถึงครูได้จัดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยส่งผ่านวัฒนธรรมอันดีงามให้กับคนอื่น ๆ หรือรุ่นถัดไป

6) เทคนิคการเป็นลูกมือฝึกหัด (Apprenticeship) เทคนิคนี้เป็นกระบวนการที่สมาชิกใหม่ในฐานะสมาชิกใหม่ได้ลงมือทำโดยมีสมาชิกเก่าในฐานะผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำและช่วยเหลือ ดังจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมานั้นได้ผ่านการถ่ายทอดจากสมาชิกเก่า หล่อหลอมให้ปฏิบัติตามกันมา ฝึกฝนตามตัวแบบ แม้ในช่วงแรกนักเรียนฝึกหัดโขนยังไม่เข้าใจความหมายหรือคุณค่าในสิ่งที่ทำ แต่เมื่อปฏิบัติตาม ฝึกหัดตามต้นแบบแล้ว ทำให้เกิดความคิดสะท้อนภายในตัวเอง จนกลายเป็นพฤติกรรมและลักษณะนิสัย ซึ่งเป็นคุณลักษณะติดตัวไปอย่างยาวนาน

1.3 องค์ประกอบและวิธีการแปลงสัญญาณสู่พฤติกรรม

Vygotsky (1978) ได้อธิบายกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมว่า มี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ขั้นการแปลงจากสัญญาณสู่กระบวนการระหว่างบุคคล (Signalization) ไวก็อตสกี มองในพื้นฐานความเชื่อของ สิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Respond) ว่าการที่มนุษย์สามารถเชื่อมโยงสองสิ่งนี้ได้ จำเป็นต้องมีตัวคั่นกลาง (mediation) โดยสิ่งที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองเข้าด้วยกัน คือ สัญญาณ (sign) คือ ภาษาที่ใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อม สื่อความต้องการการของตนเอง รวมถึงชี้นำหรือกำกับความคิดการกระทำของตนเอง 2) ขั้นการแปลงจากกระบวนการระหว่างบุคคลสู่กระบวนการภายในบุคคล (Internalization) ในขั้นตอนนี้เมื่อผู้เรียนสามารถ

เชื่อมโยงสิ่งเร้าและการตอบสนองได้ ผู้เรียนจะสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ 3) การพัฒนากระบวนการภายในบุคคลต่อตนเอง (Intrapersonal) ในขั้นตอนนี้ ผู้เรียนจะเข้าสู่อการใช้ความคิดของตนเอง ในรูปแบบของการใช้สัญญาเพื่อคุยหรือแนะนำตนเอง ซึ่งนำและกำกับพฤติกรรมของตนเอง

2. แนวคิดการพัฒนাতัวตน (Self) ตามหลัก 4 self

2.1 หลักการ แนวคิดการพัฒนาตัวตนตามหลัก 4 self ถือเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาตนเอง บุคคล เป็นกระบวนการพัฒนาความเป็นตัวตน (Self) ของสมาชิกใหม่ในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ เด็กจะมีการเริ่มสร้างเอกลักษณ์ (Identity) ของตน ตลอดจนพัฒนาค่านิยมและความมุ่งหวังต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งถ้าสถานะแวดล้อมต่าง ๆ เอื้ออำนวยเด็กก็จะสามารถพัฒนาได้เต็มที่ตามศักยภาพของตนเอง กล่าวได้ว่าการถ่ายทอดทางสังคมยังถือเป็นกระบวนการเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับสังคมและวัฒนธรรม บุคคลจะเรียนรู้และซึมซับเอาความเชื่อทัศนคติ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่เข้าไปเพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดความคิดและพฤติกรรม

2.2 องค์ประกอบของแนวคิดมีทั้งสิ้น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) 2) การมีวินัยในตนเอง (Self-discipline) 3) การพัฒนาตนเอง (Self-improvement) และ 4) การประเมินตนเอง (Self-Evaluation) องค์ประกอบทั้งสี่ถือเป็นส่วนสำคัญที่อยู่ในกระบวนการฝึกหัดข้อเท็จจริง โดยผลการวิจัยชี้ชัดว่าบุคคลได้พัฒนาตัวตนของตนเองให้สอดคล้องกับลักษณะทางสังคมที่หล่อหลอมมา นำมาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเอง ดังเช่น คุณลักษณะพึงประสงค์ที่นักเรียนฝึกหัดข้อเท็จจริงทุกคนมักปรากฏออกมา คือ การบริหารจัดการเวลาได้ดี เนื่องจากการฝึกหัดข้อเท็จจริงให้เก่งหรือเชี่ยวชาญได้ ต้องเกิดจากการฝึกฝน ใ้ระยะเวลาานาน ดังนั้นในการฝึกหัดต้องรู้จักแบ่งเวลาให้กระชับกับการเรียนด้านอื่น ๆ ดังนั้นกลุ่มนักเรียนฝึกหัดข้อเท็จจริงเกิดบุคลิกลักษณะเด่นในด้านนี้

จากแนวคิดทฤษฎีที่ยกตัวอย่างมานั้นเป็นทฤษฎีหลักที่เป็นฐานความเชื่อของการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นย่อมเกิดจากเหตุและผลจากทั้งภายนอกและปัจจัยภายในตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยได้นำทฤษฎีเชิงสังคมร่วมกับทฤษฎีเชิงจิตวิทยา มาใช้ในการอธิบายกระบวนการสร้างเสริมคุณลักษณะพึงประสงค์ผ่านกระบวนการฝึกหัดซ้ำเพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้ในการทำความเข้าใจแนวทางการประยุกต์กิจกรรมและหลักสูตรการเรียนการสอนสู่การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนต่อไปได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวทางการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded Theory) (Charmaz, 2000) โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นการลงพื้นที่ที่มีการฝึกสอนโยนให้กับนักเรียน ดังนั้นพื้นที่การวิจัยครั้งนี้จึงใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงกับโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรซึ่งมีหลักสูตรฝึกหัดโยนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กระบวนการวิจัยหลักที่ใช้ในครั้งนี้คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่มหลัก และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในระหว่างการฝึกหัดนักเรียนฝึกหัดโยนใหม่จนถึงกระบวนการหลังการแสดง จากนั้นได้นำผลการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ ด้วยการเปิดรหัส (Open Coding) จากนั้นนำมาสร้างหัวข้อ (Category) ตามกลุ่มบริบท ระยะเวลา และคุณลักษณะที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงเปิดรหัสความสัมพันธ์ (Axial Coding) เพื่อเชื่อมโยงข้อค้นพบ นำไปสู่การอธิบายพฤติกรรม และจากนั้นจึงบูรณาการข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้วตามเรื่องราวและการให้ความหมายที่สอดคล้องกัน นำมาสู่การสร้างข้อเสนอหรือบัญญัติทางทฤษฎี (Proposition) หรือ

ที่เรียกว่า สมมติฐาน จากนั้นจึงนำไปคืนข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อตีความกลับมาปรับปรุงข้อมูลเดิม จนนำไปสู่ความอึดตัวของข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาจัดหมวดหมู่และแปลงข้อมูลเพื่อกำหนดเป็นโมทัศน์เชิงทฤษฎีต่อไป

ในการทำวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการปกป้องสิทธิและต้องการรักษาความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล รวมถึงการคำนึงถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับจากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตในการเก็บข้อมูลไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล รวมถึงทำหนังสือขออนุญาตไปยังกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบคำถามในการพิจารณาจริยธรรมในการวิจัย โดยประโยชน์ที่เกิดจากการทำวิจัยในครั้งนี้จะเกิดขึ้นกับกลุ่มนักเรียน และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ที่นำแนวทางนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนต่อไป ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้ยังผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หมายเลขรับรอง SWUEC/X/G-266/2563

ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์พบว่ากระบวนการฝึกหัดโยนของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้เปิดสอนทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ระดับประถมศึกษาเปิดให้นักเรียนชายตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 สามารถเข้าร่วมกิจกรรมฝึกหัดโยน โดยแบ่งเป็นสัปดาห์ละ 1 คาบ คาบละ 50 นาที ร่วมกับนักเรียนหญิงจากห้องเรียนวิชานาฏศิลป์ เพื่อจัดกิจกรรมการแสดงโยนประจำปีของโรงเรียน ทั้งนี้ นักเรียนในระดับประถมศึกษาที่เข้าร่วม จะได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระความรู้เรื่องโยน เช่น หัวโยน ตอนสำคัญ วิธีโยนในรามเกียรติ์ มีกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างจากหลักสูตรปกติ ดังเช่น การเรียนรู้เรื่องท่าทาง เขนยักษ์ รบ ปะทะทัพ กราว เป็นต้น และการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมผ่านการฝึกหัดโยน ดังเช่น การมีระเบียบวินัย ความอดทน การตรงต่อเวลา การเห็นอกเห็นใจ เป็นต้น โดยการประเมินผลการเรียนรู้จากการสอบภาคปฏิบัติในการแสดงจริง

ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า การฝึกหัดโยนมีหลากหลายกระบวนการและลึกซึ้งเนื่องจากโยนเป็นศิลปะการแสดงที่ต้องใช้ความสามารถขั้นสูง ดังนั้นในกระบวนการฝึกหัดโยนจึงมีความละเอียดอ่อน แฝงไปด้วยความคิดความเชื่อ วัฒนธรรมและต้นกำเนิดประเพณีอีกหลากหลาย ผู้เรียนจึงต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งสกัดกระบวนการสร้างคุณลักษณะสำคัญสำหรับนักเรียนฝึกโยน พร้อมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการฝึกหัดโยนเพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนต่อไป โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักเรียนที่มีประสบการณ์ฝึกหัดโยน ระดับประถมศึกษาจำนวน 11 คนและระดับมัธยมศึกษาจำนวน 10 คน 2) ครูในหลักสูตรที่ดูแลรับผิดชอบฝึกหัดโยน ระดับประถมจำนวน 4 คนและระดับมัธยมจำนวน 5 คน 3) ผู้ปกครองนักเรียนที่ฝึกหัดโยน ระดับประถมศึกษาจำนวน 11 คนและระดับมัธยมศึกษาจำนวน 10 คน และ 4) กลุ่มอื่น ๆ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะก่อนการแสดง

ระยะก่อนการแสดงนี้ถือเป็นกระบวนการสำคัญต่อกลุ่มนักเรียนฝึกหัดโยน มีกระบวนการการย่อยทั้งสิ้น 7 กระบวนการ ได้แก่

1.1 กระบวนการคัดเลือกนักแสดง เป็นกระบวนการที่ครูเป็นผู้พิจารณาเลือกกลุ่มนักเรียนที่ให้ความสนใจเข้าเรียนฝึกหัดโยน โดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพพร้อมกับความถนัดและความอาวุโส เพื่อให้เหมาะสม

กับการฝึกและการแสดง จากนั้นครูผู้สอนได้อธิบายเหตุผลถึงวิธีการคัดเลือกเพื่อสร้างการยอมรับในเงื่อนไขเบื้องต้น จากผลการวิเคราะห์พบว่าคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะย่อย ได้แก่ 1) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ที่พบว่าภายหลังจากที่นักเรียนได้รับคัดเลือกแล้ว นักเรียนได้ควบคุมกำกับสัดส่วนของร่างกาย ความแข็งแรงและการวางตัวที่สง่า ผ่าเผย ไม่นั่งหลังงอ หรือเดินหลังค่อม เป็นต้น 2) คุณลักษณะด้านการบริหารเวลา หลังจากที่นักเรียนได้รับการคัดเลือกเข้าหลักสูตรแล้วพบว่านักเรียนโชนส่วนใหญ่มีความสามารถในการกำกับเวลา การเรียน สามารถบริหารเวลาเรื่องการฝึกซ้อมและการเรียนหลักสูตรอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามในผลการวิจัยพบเพียงในกลุ่มระดับมัธยมศึกษาเท่านั้นเนื่องจากในกลุ่มระดับประถมศึกษาชั้นนั้น ผู้ปกครองจะทำหน้าที่ดูแลตารางเวลาเรียนและฝึกซ้อมดังกล่าว 3) มีความรักในโชนและวัฒนธรรมไทย จากผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่านักเรียนได้สะท้อนว่าตนเองมีความรักในโชน และต้องการสืบสานวัฒนธรรมไทยจึงได้มาเข้าร่วมการฝึกหัดโชน พร้อมทั้งยังเห็นว่ากระบวนการฝึกหัดโชนสร้างให้ตนเองเกิดการพัฒนาไปในทางที่ดี ดังคำกล่าว “คุณสมบัติในฝึกโชนอย่างแรกก็ต้องมีความมีใจรักครับ มีใจรักในการเล่นโชนแล้วก็มีอารมณ์อดทนอย่างมากครับ เพราะว่าการแสดงโชนนี้ต้องใช้เวลาฝึกอย่างน้อย 2-3 ปีถึงจะขึ้นแสดงได้ เพราะว่ามันเป็นการแสดงที่ต้องเริ่มจากพื้นฐานนะครับ ไม่งั้นก็จะทำได้ครับ (พาสี, นักเรียนโชนระดับมัธยมศึกษา), “หนูรู้สึกว่ามันเป็นนาฏศิลป์กับการแสดงโชนเป็นๆ วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทยที่ต้องสืบสานไว้ค่ะ แล้วก็สิ่งที่ดังมาก เพราะเรามีเนี้ยค่ะ บางประเทศก็คือไม่เหมือนเรา บางประเทศก็ไม่มีการแสดงแบบไทยด้วยค่ะ” (ลักษมี นักเรียนโชนระดับประถมศึกษา)

1.2 สร้างข้อตกลงด้านกฎกติกาและอธิบายมารยาทในการฝึก เช่น การมาตรงต่อเวลา ไม่ทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่รบกวนผู้อื่นในระหว่างการฝึกซ้อม เป็นต้น เป็นกระบวนการที่ครูสร้างข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้การฝึกซ้อมเป็นไปอย่างราบรื่น และมีการแสดงที่สวยงาม จากผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้มี 1 คุณลักษณะ ได้แก่ เกิดสัมพันธภาพที่ดีในการอยู่ร่วมกัน เข้าใจวิธีการอยู่ร่วมกับเพื่อนและครู ดังคำกล่าว “ฝึกหัดโชนเราก็จะฝึกหัดรวมกัน บางทีซ้อมโชนพี่-น้องมาอยู่รวมกัน พี่มีความเคารพรุ่นน้อง น้องเคารพรุ่นพี่ พี่คอยดูแลน้องเวลาให้ทำอะไรเขาก็จะมีน้ำใจ คอยช่วยเหลือกันและกัน จะไม่มีการแบบว่ามีความเห็นแก่ตัว อันนี้จะเป็นลักษณะของเด็กที่ฝึกการเรียนโชนละคร นาฏศิลป์ของโรงเรียนนี้” (ครูลักษณ์ ครูโชนระดับมัธยมศึกษา), “ผมคิดว่าเวลาเราอยู่ด้วยกันแบบนี้ ถ้าคิดว่าผมรำได้คนเดียว การแสดงมันก็ไม่ออกมาดี ถึงผมจะรำสวยแค่ไหนก็ตาม เราเหมือนต้องพยายามผลักเพื่อนให้รำดีขึ้นให้จำท่าได้อะไรแบบนี้ เหมือนต้องช่วยกัน ไปด้วยกันอะ” (อินทรชิต นักเรียนโชนระดับมัธยมศึกษา)

1.3 ครูอธิบายประเพณี ความเชื่อของกลุ่ม เช่น พิธีไหว้ครู ครอบครู การไหว้ขอมาและขอบคุณต่ออาจารย์หรือของที่นำมาใช้ในการฝึกซ้อม เป็นต้น เป็นกระบวนการที่ครูและรุ่นพี่ร่วมกันถ่ายทอดเชิงวัฒนธรรมกลุ่มของนักเรียนโชนให้กลุ่มนักเรียนใหม่ได้รับทราบ เพื่อให้เกิดจุดร่วมที่ดีงาม ดังเช่น การให้ความเคารพต่ออาจารย์ที่ใช้ฝึกซ้อม โดยเปรียบเสมือนครูหนึ่งคนที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาดตนเอง หากมีสิ่งใดได้ล่วงเกินควรขอมาลาโทษ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะสำคัญที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้มีทั้งสิ้น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลิกภาพ คือ นักเรียนโชนมักมีบุคลิกอ่อนน้อมถ่อมตัวต่อผู้มีพระคุณ มีการวางตัวที่ดีเคารพเชื่อฟังต่อครูบาอาจารย์ รุ่นพี่ เป็นต้น และ 2) ด้านความรักความผูกพันที่มีต่อโชน จากผลการวิจัยพบว่านอกจากนักเรียนฝึกหัดโชนรุ่นใหม่จะได้รับทราบเกี่ยวกับค่านิยมและประเพณีของกลุ่มแล้ว ยังพบว่านักเรียนฝึกหัดโชนรุ่นใหม่จะเกิดความรักความผูกพันกับครูและรุ่นพี่ เหมือนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

1.4 กำหนดเป้าหมายของการฝึกหัดโขน หมายถึง ครูและนักเรียนโขนได้วางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อทำการแสดงจริง ดังนั้นการวางบทบาทหน้าที่ของนักเรียนขึ้นอยู่กับตัวละครที่นักเรียนได้รับ มอบหมาย ซึ่งแต่ละตัวละครนั้นนักเรียนจะต้องเรียนรู้ลักษณะ ท่าทางและเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครนั้น ๆ ผลการ วิเคราะห์พบว่าคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในกระบวนการนี้ คือ การกำกับตนเองเพื่อให้ดำเนินการรับผิดชอบฝึกหัดโขนให้ เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

1.5 การเรียนรู้เนื้อหา เป็นกระบวนการที่ครูถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ อัน นำไปสู่การมีความเข้าใจและประยุกต์ใช้ในกระบวนการแสดงได้ ผลการวิเคราะห์พบว่าเนื้อหาที่ใช้ในการถ่ายทอด ให้กับนักเรียนฝึกหัดโขน ประกอบด้วย เนื้อหาด้านบทละคร ตัวละคร ความเป็นมา วิธีการดูโขนและวิเคราะห์โขน, เนื้อหาตามหลักสูตรการเรียนการสอน นอกจากนี้รูปแบบที่ใช้ในการสอนนักเรียนฝึกหัดโขนประกอบด้วย การเรียนรู้ จากตัวแบบ และการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมจริง ทั้งนี้ผลการวิจัยพบว่านักเรียนในระดับประถมศึกษา ครูจะใช้วิธีการ การเรียนรู้ที่ดึงดูดเด็ก เช่น การเล่นเกม การใช้การ์ตูนช่วยสื่อสารและเล่าเรื่อง เป็นต้น ในขณะที่การเรียนรู้ในระดับ มัธยมศึกษา ใช้การเรียนรู้ผ่านตัวแบบที่ใกล้เคียงกับการแสดงจริง เช่น การฝึกดูและสังเกตจากครู รุ่นพี่ วิเคราะห์ บันทึกรูปภาพการแสดงที่ผ่านมา เป็นต้น จากผลการวิเคราะห์พบว่าคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในชั้นตอนนี้ ประกอบด้วย 2 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านทักษะ ผลการสะท้อนจากครูและนักเรียน พบว่ามีความจำดีขึ้น มีไหวพริบ และมีทักษะการ สังเกตที่ดีขึ้น 2) มีความรู้ด้านเนื้อหา ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงโขนและประวัติศาสตร์ของโขนมากขึ้น

1.6 การฝึกปฏิบัติ ถือเป็นกระบวนการหลักที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะสำคัญของนักเรียนโขน เนื่องจากการประยุกต์นำความรู้จากเนื้อหาข้างต้นมาสู่การลงมือปฏิบัติ โดยครูจะฝึกสอนให้นักเรียนสามารถ แสดงได้ทุกบทบาทในเบื้องต้น จากนั้นจึงแบ่งบทบาทหน้าที่และแบ่งตัวละครเพื่อฝึกตามแผน เมื่อนักเรียนมีตัวละครที่ ได้รับแล้ว จึงเรียนรู้ท่าทางการออกแบบ เช่น การจับท่า การจับจังหวะ การฟังดนตรี เป็นต้น รวมถึงการทำงาน ร่วมกันทั้งในส่วนของการขึ้นเวทีและเบื้องหลังการแสดง ดังนั้นในกระบวนการนี้ ผลการวิเคราะห์พบว่าคุณลักษณะที่ เกิดขึ้น เกิดใน 6 ด้าน ได้แก่

1) ด้านบุคลิกภาพ พบว่ากลุ่มนักเรียนฝึกหัดโขนจะพยายามดูแลสัดส่วน ความแข็งแรง วิธีการ เคลื่อนไหวให้เหมาะสมกับบทบาทที่ได้รับ นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนมีบุคลิกที่กล้าแสดงออกเพิ่มมากขึ้น “สิ่งที่เห็น การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ตอนป.1 ตอนที่เริ่มเรียนโขนมานะครับ การเริ่มกล้าแสดงออก เริ่มกล้าพูดมากขึ้นอะไรแบบนี้ ครับ” (อัศนี นักเรียนฝึกหัดโขนระดับประถมศึกษา), “เริ่มขี้มั่งขึ้น การแสดงออก ไม่ขี้อายเพราะการเรียนรำ ครูจะ ให้รำไปมั่งมั่งไปจนเกิดความเคยชิน รวมถึงมีความกล้ามากขึ้นเพราะต้องขึ้นแสดงโชว์บนเวทีต่อหน้าคนเยอะ ๆ (มาตามณีเมขลา นักเรียนระดับประถมศึกษา)

2) ด้านสัมพันธภาพ พบว่านักเรียนฝึกหัดโขนต้องฝึกในส่วนของตนเอง ร่วมกับการฝึกพร้อมกับ เพื่อน ดังนั้นจึงต้องเคร่งครัดเรื่องเวลาในการฝึกซ้อมกับเพื่อน ทั้งนี้การฝึกปฏิบัติโขนยังต้องมีการเตรียมความพร้อม ในหลายส่วนทั้งในเรื่องการแสดงตัวละครที่ตนเองรับผิดชอบ การเตรียมอุปกรณ์ การจัดเก็บของตนเองเพื่อไม่ให้ กระทบต่อการซ้อมของผู้อื่น ดังนั้นคุณลักษณะเรื่องการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมจึงปรากฏได้เด่นชัด “หนึ่งเนี่ย เขาก็รู้แล้วเรื่องของเวลา เก็บของ สมมติไปงานเสร็จแล้ว ของที่เป็นของส่วนรวมทั้งหมด ทุกคนจะไม่เก็บ เปลี่ยน เครื่องแต่งตัวจะไม่แกะผมของตัวเองจะไม่อะไรก่อน จนกว่าจะเก็บของส่วนรวมรวมมกระเป๋ามดทุกอย่าง ถึงมา จัดแจ่งกับภาระของส่วนตัว” (ครูลีดา ครูโขนระดับมัธยมศึกษา)

3) ด้านทักษะต่าง ๆ เช่น มีความจำที่ดีขึ้น มีทักษะด้านการสังเกต ทักษะการทรงตัว มีไหวพริบเพิ่มขึ้น รวมถึงทักษะด้านการบริหารเวลาและจัดการให้เป็นไปตามแผน ทักษะการทำงานเป็นทีม ล้วนแล้วแต่เป็นทักษะที่เกิดขึ้นจากกระบวนการฝึกหัดข้อทั้งสิ้น

4) ด้านการกำกับตนเอง เป็นคุณลักษณะที่เกิดจากกระบวนการฝึกหัดข้อ โดยคุณลักษณะย่อยที่เกิดจากการกำกับตนเองเพื่อฝึกหัดข้อ ประกอบด้วย การมีความมานะอดทน เกิดระเบียบวินัยในตนเอง มีความเพียรพยายามเพื่อพัฒนาตนเอง และมีความกระตือรือร้นในการขวนขวายหาความรู้ ดังเช่นคำกล่าว “ในเรื่องซ้อมงานหรือว่าทำงานอย่างนี้ก็ต้องพยายามขยันให้มากขึ้น ไม่หยุดที่จะพยายาม ไม่หยุดที่จะพัฒนาตัวเอง ความรู้อย่างนี้จะต้องพยายามเอาเข้าตัวให้ได้เยอะที่สุด” (สุพรรณมัจฉา นักเรียนฝึกหัดข้อระดับมัธยมศึกษา), “ก็มีฝึกระเบียบวินัยด้วยค่ะ ก็หนูเป็นคนไม่ค่อยมีระเบียบวินัยเท่าไร ยังจัดการตัวเองไม่ได้ แล้วกระบวนการก็ เป็นท่ารำ ทำให้หนูเรียบเรียงได้ ก็แบบว่าจัดการตัวเองได้” (กวางทอง นักเรียนฝึกหัดข้อระดับประถมศึกษา)

5) ด้านการจัดการอารมณ์ เป็นคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการฝึกหัดข้อ เนื่องจากนักเรียนฝึกหัดข้อต้องใช้ความเพียรพยายามและมานะอดทนอย่างสูงในการฝึกปฏิบัติสิ่งที่ยาก มีความละเอียดซับซ้อนดังเช่นการแสดงโขน มีหลายครั้งที่นักเรียนฝึกหัดข้อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นแรงกดดัน ดังนั้นคุณลักษณะด้านการจัดการอารมณ์จึงมีความเด่นชัดในกระบวนการนี้ “ต้องรู้จักการควบคุมอารมณ์ ก็คือ บทของเรา เรา ก็ยิ้มแย้มแจ่มใส แต่ถ้าเกิดเราควบคุมอารมณ์ไม่ได้ก็ถึงในอดีตเรื่องราวที่อารมณ์ไม่ดีก็ทำให้การแสดงเสียได้ (อรชุน นักเรียนฝึกหัดข้อระดับประถมศึกษา), “จากการฝึกก็รู้จักกับการผ่อนคลายตัวเองแบบว่าพยายามไม่ให้ตัวเองกดดันมากเกินไป เรียนรู้อะไรที่จะควบคุมความตื่นตัวของตัวเอง (สุพรรณมัจฉา นักเรียนฝึกหัดข้อระดับมัธยมศึกษา)

6) ด้านสุนทรียะสัมผัส หมายถึงการที่นักเรียนฝึกหัดข้อเกิดความอึดอึดต่อสุนทรียะของศิลปะการแสดง เห็นคุณค่าต่อสิ่งที่ทำ มีจิตใจที่อ่อนโยน ใจเย็น ผลการสะท้อนของครูพบว่าสุนทรียะสัมผัสของกลุ่มนักเรียนฝึกหัดข้อเป็นสิ่งที่ช่วยขัดเกลาจิตใจให้เกิดความอ่อนโยน เกิดการปรับตัวและให้เกียรติต่อผู้อื่น เกิดความสำนึกต่อบุคคลในสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างให้เกิดการพัฒนาเนื่องจากมีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจที่กลุ่มนักแสดงโขนทุกคนยึดถือร่วมกัน “เขาจะเห็นงานศิลปะ เขาแทรกซึมทุกอย่างเลย ไม่ว่าจะเป็นชุดหรือว่าศีรษะโขน นี่จะเป็นงานศิลปะล้วน ๆ เลย ตรงนี้เขาจะได้ พอเขามีศิลปะเข้ามาทำให้เขามีจิตใจอ่อนโยน” (ครูสุครีพ ครูโขนระดับประถมศึกษา)

1.7 การฝึกซ้อมด้วยตนเอง เป็นกระบวนการที่นักเรียนฝึกหัดข้อไปฝึกหัดการรำนอกเวลาเรียน รวมถึงกระบวนการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อนำมาใช้อ้างอิงกับการฝึกของตนเอง โดยการฝึกนั้นนอกจากนักเรียนนำมาปฏิบัติเองแล้ว ผู้ปกครองยังเข้ามามีส่วนร่วม คือ การร่วมซ้อม อัดคลิปการฝึกเพื่อนำข้อผิดพลาดไปสอบถามและปรึกษากับครูโขนต่อไป

2. ระยะระหว่างการแสดง

2.1 กระบวนการเตรียมตัวก่อนการแสดง ในระยะนี้เป็นระยะที่นักเรียนฝึกหัดข้อต้องนำความรู้ความสามารถที่เกิดขึ้นมาแสดงออกในเวทีการแสดงจริง นักเรียนต้องมีการเตรียมตัวก่อนการแสดงให้เรียบร้อย เช่น การแต่งกาย การแต่งหน้า การเตรียมอุปกรณ์ประกอบการแสดง การไหว้ครูเพื่อเรียกขวัญและกำลังใจ เป็นต้น รวมถึงการรวบรวมกำลังใจด้วยการไหว้ครู และการทำสมาธิก่อนขึ้นแสดง จากผลการศึกษาพบว่าในระดับประถมศึกษา ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเตรียมตัวก่อนการแสดงค่อนข้างมาก ในขณะที่ผลการวิจัยพบว่าระดับมัธยมศึกษามักเตรียมตัวด้วยตนเองและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ผลการวิจัยยังพบอีกว่าคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้มี 2 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านสัมพันธภาพ คือ มีน้ำใจช่วยเหลือแบ่งปันในกรณีที่เพื่อนยังเตรียม

ตัวไม่เสร็จหรือหลงลืมสิ่งของ เพื่อนมักจะช่วยเหลือกัน รวมถึงให้กำลังใจซึ่งกันและกัน 2) ทักษะด้านการแก้ไขปัญหา เป็นทักษะที่นำมาใช้ในกระบวนการเตรียมตัว เพื่อลดความผิดพลาดหรืออุปสรรคที่จะเกิดขึ้นระหว่างการทำงานแสดง นักเรียนฝึกหัดโขนมักถูกฝึกให้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้การแสดงราบรื่น 3) การรับรู้ตนเอง คือมีความมั่นใจในตนเอง เตรียมความพร้อมด้านจิตใจก่อนขึ้นแสดงจริง “เราจะสร้างความมั่นใจในตนเอง แน่ใจมั่นก็ต้องเชื่อในตัวเอง ว่ามันยากก็จริง เราก็ต้องทำให้ได้ บัหมั่นไม่ใช้บทเล็ก ๆ อะไรก็ตามไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ เราก็ต้องมั่นใจในตัวเรา เราก็ต้องมั่นใจในตัวเองและความรู้สึก และเช้นต์ตัวเองถึงจะทำได้ครับ” (ชมพูพาน นักเรียนฝึกหัดโขนระดับมัธยมศึกษา)

2.2 เข้าร่วมแสดง เป็นกระบวนการที่นักเรียนฝึกหัดโขนได้ขึ้นทำการแสดงบนเวทีจริง โดยเปิดให้ผู้ชมเข้ารับชมการแสดงจำนวนมาก โดยนักเรียนโขนแต่ละคนจะแสดงตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละตัวละครที่ได้รับ แสดงประสานกับนักดนตรี ช่างกลองช่างไฟ และเพื่อนนักแสดง ดังนั้นคุณลักษณะสำคัญที่เกิดระหว่างกระบวนการแสดงนี้ คือ การทำงานเป็นทีม ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ สามารถควบคุมอารมณ์ตนเอง ใช้สติและสมาธิอย่างสูง รวมถึงรับแรงกดดันในระหว่างการแสดงได้ ทั้งนี้ผลการวิจัยได้สะท้อนว่านอกจากการแสดงตามที่ได้ฝึกฝนมาแล้วนั้น นักแสดงโขนทุกคนต้องพิจารณาเหตุการณ์เฉพาะหน้า เช่น การเคลื่อนที่ในจังหวะที่เหมาะสมกับแสงไฟ และมุมกล้อง รวมถึงจังหวะของดนตรี หากมีเหตุขัดข้องใด นักแสดงต้องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ไม่หยุดการแสดง หรือให้การแสดงต้องสะดุด “เราก็แก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็วแบบมีสติ แล้วก็นิ่ง ๆ บางทีตอนที่เรแสดงเนี่ยก็มีคนดูอยู่เต็ม แล้วก็อยู่เต็มเลยบนเวที ตอนนั้นถ้าเรารำผิด เราก็ต้องทำเหมือนกับว่าเราไม่ได้รำผิด อาจจะเพิ่มท่าที่ครูสอนแล้วกลับมาในท่าเดิม” (อัคนี นักเรียนฝึกหัดโขนระดับประถมศึกษา), “ระหว่างที่แสดงก็ได้อยู่เรียนได้เรียนรู้กับการแก้ปัญหาต่าง ๆ ว่าแบบ เฮ้ยในเมื่อสมมุติเพื่อนแถวไม่ตรงอย่างนี้ละ เราจะใช้วิธียังไงในการบอกเพื่อนทั้งที่เพื่อนเราอยู่ข้างหน้า เราอาจจะยืนอยู่แต่เราส่งเสียงว่า ฮึม มันไม่ตรงนะขยับหน่อย (พูดแบบกัดฟัน) อะโรอย่างนี้เราต้องแบบ รู้จักแก้ปัญหาไม่ว่าแบบเราจะล้มหรือว่าอะโรอย่างนี้ (สุพรรณมัจฉา นักเรียนฝึกหัดโขนระดับมัธยม)

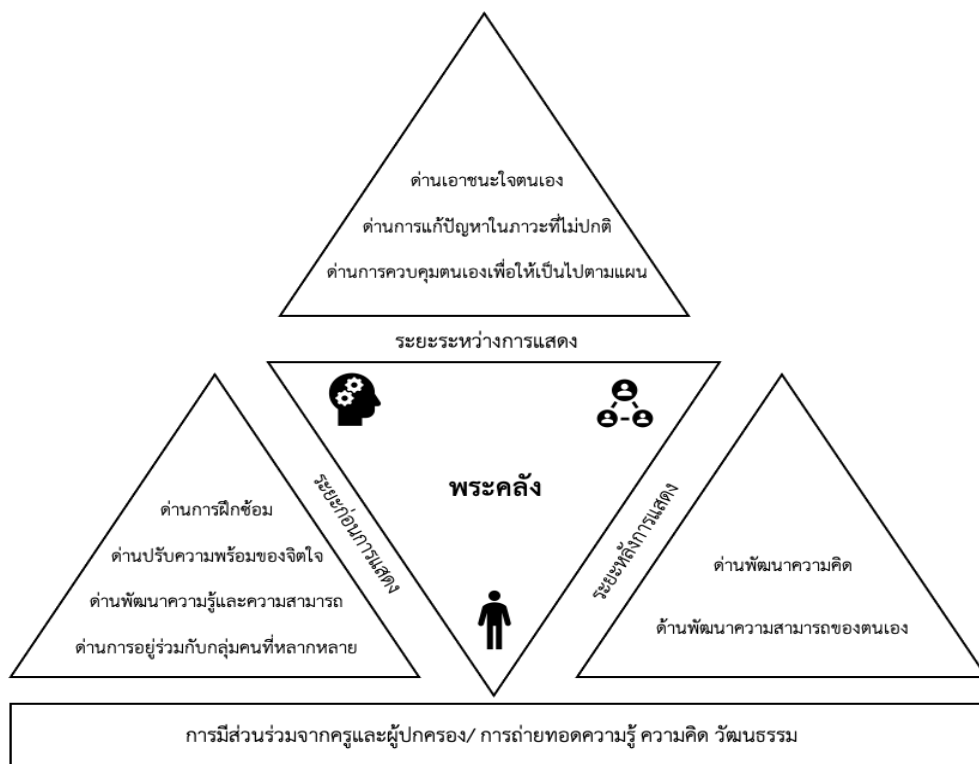
3. ระยะหลังการแสดง

3.1 การแสดงความเคารพครูและเคารพซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการที่กลุ่มนักแสดงโขนให้ความสำคัญ เพราะเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อครูบาอาจารย์และเพื่อนร่วมทีม ที่ได้เป็นครูสอน เป็นครูฝึกหัด ซึ่งส่งผลดีต่อการมีสัมพันธภาพที่ดี ที่ทำให้ครูและเพื่อนได้ช่วยกันแนะนำให้เกิดการพัฒนาต่อไป ดังนั้นคุณลักษณะที่เกิดในกระบวนการนี้พบว่า นักเรียนฝึกหัดโขน เกิดสัมพันธภาพที่ดี ดังคำกล่าว “หลังแสดงเสร็จก็จะได้เรียนรู้ข้อผิดพลาดกัน จากครูอาจารย์และพวกพี่ ๆ เขาจะแบบ เฮ้ย ขอโทษนะหรือว่าเขาจะมาบอกเราว่าเขาพลาดเอง ขอโทษกัน ขอขอบคุณกันอย่างนี้ละ” (สุพรรณมัจฉา นักเรียนฝึกหัดโขนมัธยมศึกษา)

3.2 ศึกษาข้อบกพร่องและปรึกษาครูเพื่อหาแนวทางการพัฒนาตนเองต่อไป เป็นกระบวนการที่นักเรียนฝึกหัดโขนใช้ในการพัฒนาตนเองต่อเนื่อง ไม่เพียงแต่การฝึกซ้อมรำให้สวยงาม ในบางรายยังต้องการพัฒนาตนเองไปสู่การมีอาชีพและการศึกษาต่อด้านการแสดงในอนาคต ผลการวิจัยได้สะท้อนว่าคุณลักษณะที่เกิดขึ้นระหว่างขั้นตอนนี้ คือ การมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการแก้ไขตนเอง มีความกระตือรือร้นในการพัฒนา เกิดความพยายามที่จะยกระดับความสามารถของตนเองให้สูงขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดคุณลักษณะภายในเรื่องการควบคุมอารมณ์ตนเอง คือ เปิดใจยอมรับต่อความคิดเห็นผู้อื่น พร้อมทั้งยังเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น ดังคำกล่าว “สิ่งแรกเลยพอจบการแสดงมาแล้ว โดยเฉพาะของตัวเองกับอาจารย์หลายๆท่าน สิ่งแรกเลยคือ พอได้มาสารภาพว่านู่นนี่นั่นผิด ผิดผิดนู่น ผิดนี่ เรามีหน้าที่ให้กำลังใจเขาอย่างเดียว หลังจากนั้นเราค่อยมาคุยว่า อะ แล้วคุณแก้ไขสถานการณ์อย่างไร คุณทำอย่างไร ถ้าเขาสามารถแก้ไขสถานการณ์ได้แล้ว ก็คือจบในส่วนนั้น แต่เราก็จะบอกว่า ถ้าเราคิดจะไป

เรียนixonอย่างจริงจังนะ เราจะต้องทำอย่างไร จะต้องปฏิบัติอย่างไร ถึงจะถูกต้อง (ครูสุศรีพร ครูixonระดับประถมศึกษา)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมายกระดับและพัฒนาสู่การอธิบายเชิงทฤษฎี ผู้วิจัยพบว่าในกระบวนการพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของเด็กนักเรียนฝึกหัดixonต้องผ่านกระบวนการทั้งสิ้น 3 ระยะ โดยแต่ละระยะจะต้องผ่านด้านหรือสถานการณ์ที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม นั่นหมายความว่านักเรียนฝึกหัดixonที่ผ่านกระบวนการจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงความคิด ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนในสังคมixonและนอกสังคม ทั้งนี้ในการผ่านด้านที่เป็นสถานการณ์กระตุ้นการเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง สัดส่วนเหมาะสม มีความสามารถในการปฏิบัติและมีทักษะความชำนาญที่เพียงพอ, ด้านความคิดความรู้สึก หมายถึง นักเรียนฝึกหัดixonต้องมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง รู้คุณค่า มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนา และด้านปฏิสัมพันธ์กับสังคม หมายถึง นักเรียนฝึกหัดixonต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำงานเป็นทีมได้ เข้าใจและเข้าใจเพื่อนร่วมทีม เป็นต้น ดังนั้นพื้นฐานสำคัญที่สร้างคุณลักษณะที่ดี จึงประกอบด้วย ร่างกาย ความคิด และปฏิสัมพันธ์กับสังคม ร่วมกับการเผชิญกับสถานการณ์ที่มีความท้าทาย เป็นสิ่งกระตุ้นให้นักเรียนต้องฝ่าฟันอุปสรรคไปให้ได้ สามารถสรุปได้ดังแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 1 โมเดลแสดงข้อค้นพบเชิงทฤษฎีของนักเรียนฝึกหัดixon

อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์พบว่าแนวทางการพัฒนานักเรียนฝึกหัดโขน ในการศึกษาครั้งนี้คือแนวทางการพัฒนาตนเองและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ที่มีเป้าหมายหลักเพื่อให้เกิดการแสดงโขนที่มีคุณภาพ สร้างความพึงพอใจต่อผู้ชม ทำให้เห็นว่าการเป็นกลุ่มก้อนสังคมเดียวกันก่อให้เกิดพลัง อย่างไรก็ตามการสร้างกลุ่มก้อนทางสังคมนี้ ต้องอาศัยระยะเวลาเป็นการหล่อหลอมและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม โดยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมนี้ Berns (2010) ได้จำแนกเทคนิคการถ่ายทอดกระบวนการทางสังคมไว้ 6 ลักษณะ สามารถยกตัวอย่างเทคนิคที่โรงเรียนนำมาใช้ได้ดังนี้ 1) การพัฒนาอารมณ์และความรู้สึก (Affective) และ สังคมวัฒนธรรม (Socioculture) จากผลการวิจัยพบว่าในระยะก่อนการแสดง นักเรียนได้รับการพัฒนาอารมณ์และความรู้สึกผ่านการบอกกล่าว ประเพณีและความเชื่อของกลุ่ม ดังเช่น การเข้าร่วมพิธีครอบครู ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่หลอมรวมใจเป็นหนึ่งและทำให้กลุ่มคนรักโขนกลับมาเจอกันอีกครั้ง ทำให้นักเรียนใหม่ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวรู้สึกว่าเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม 2) การวางเงื่อนไข (Operant) จากผลการวิจัยพบว่าจุดโดดเด่นของกระบวนการเรียนการสอนโขนของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร คือ การเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by doing) สร้างให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและฝึกซ้อมรำด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนได้ทบทวนและสะท้อนคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ยอมรับรูปแบบการปฏิบัติตัวของกลุ่มที่เป็นแนวทางเดียวกัน 3) การสังเกต (Observation) ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนได้นำวิธีการเรียนรู้ผ่านรูปแบบต่าง ๆ ที่สร้างการดึงดูดให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย เช่น นักเรียนฝึกหัดโขนระดับประถมศึกษา ครูใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านการดูเพื่อให้เป็นตัวอย่าง ดึงดูดให้นักเรียนสังเกตและปรับสัณฐานลักษณะของตนเองได้ง่ายขึ้น เป็นต้น

นอกจากนี้ข้อค้นพบสำคัญของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ การที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สะท้อนคิดด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาตนเองของนักเรียน เห็นได้ชัดเจนในกระบวนการฝึกซ้อมและในระยะหลังการแสดง นักเรียนจะได้ทบทวนตนเองอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับข้อผิดพลาดหรือจุดอ่อนของตนเอง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า นักเรียนเหล่านี้มักกล่าวพูด ยอมรับต่อความผิดพลาด และนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ปรึกษาหารือกับครูผู้สอนและเพื่อน โดยมีอายุหรือปฏิเสธข้อบกพร่องนั้น จนนำมาสู่การพัฒนาตนเองที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่านักเรียนฝึกหัดโขนมีความอ่อนน้อม ยอมรับ แต่มุ่งมั่นเพียรพยายามที่จะพัฒนาตนเอง ไม่จมอยู่กับปัญหา ซึ่งเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องยุคสมัยในปัจจุบัน สอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียนในเสริมสร้างคุณลักษณะให้กับสมาชิกใหม่ในสี่ด้าน ประกอบด้วย 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เช่น การอ่านการเขียน การคิดคำนวณ 2) ทักษะสำหรับการประกอบอาชีพ 3) ความพร้อมในหน้าที่พลเมือง และ 4) ด้านส่วนบุคคล (Henslin, 2010) นั่นคือ กระบวนการฝึกหัดโขนของนักเรียนนอกจากจะช่วยส่งเสริมให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี เช่น วิชาประวัติศาสตร์ วิชาภาษาไทย เป็นต้น ยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนโดยเฉพาะในระดับมัธยมปลายมองเห็นแนวทางการศึกษาต่อของตนเอง รวมถึงการประกอบอาชีพในอนาคต เนื่องจากนักเรียนโขนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มีความชื่นชอบต่อวัฒนธรรมและศิลปกรรม ดังนั้นกลุ่มคนเหล่านี้มักมีความชัดเจนต่อตนเองในเรื่องการพัฒนาความชอบของตนเองไปสู่การประกอบอาชีพในอนาคต ไม่เพียงแต่อาชีพด้านศิลปะและการแสดงเท่านั้น ทักษะที่เกิดจากการหล่อหลอมเหล่านี้ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดสมรรถนะการเรียนรู้สำคัญที่ช่วยต่อยอดให้กับอาชีพอื่น ๆ ดังเช่น ทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความสามารถในการจัดการบริหารเวลา เป็นต้น

สรุป

กระบวนการหลักของการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนฝึกหัดโขนมีทั้งสิ้น 3 ระยะหลัก ได้แก่ ระยะที่ 1 ก่อนการแสดง มี 7 กระบวนการย่อย ได้แก่ กระบวนการคัดเลือกนักแสดง สร้างข้อตกลงด้านกฎกติกาและอธิบายมารยาทในการฝึก ครูอธิบายประเพณีความเชื่อของกลุ่ม กำหนดเป้าหมายของการฝึกหัดโขน การเรียนรู้เนื้อหา การเรียนรู้เนื้อหา และการฝึกซ้อมด้วยตนเอง ระยะที่ 2 ระหว่างการแสดง มี 2 กระบวนการย่อย ได้แก่ กระบวนการเตรียมตัวก่อนการแสดง และเข้าร่วมแสดง ระยะที่ 3 หลังการแสดง ประกอบด้วย 2 กระบวนการย่อย ได้แก่ การแสดงความเคารพครูและเคารพซึ่งกันและกัน และ ศึกษาข้อบกพร่องและปรึกษาครูเพื่อหาแนวทางการพัฒนาตนเองต่อไป ในขณะที่ผลการวิเคราะห์สามารถสกัดคุณลักษณะพึงประสงค์ของกลุ่มเด็กนักเรียนฝึกหัดโขนได้ทั้งสิ้น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) คุณลักษณะภายใน ดังเช่น ความสามารถในการจัดการตนเองและการกำกับตนเอง มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม มีความกตัญญูรู้คุณ เป็นต้น 2) คุณลักษณะภายนอก ดังเช่น การมีบุคลิกภาพที่สง่าผ่าเผย การแสดงทักษะด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น การแสดงออกถึงพฤติกรรมความอดทนพยายาม เป็นต้น 3) ทักษะ คือ ความเชี่ยวชาญและชำนาญมากขึ้น ซึ่งปรากฏทักษะที่โดดเด่น คือ ทักษะการวางแผน ทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ทักษะการบริหารจัดการเวลา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) จากข้อค้นพบในการวิจัยกระบวนการฝึกหัดโขนมีความเข้มข้น ที่มีทั้งความเหมือนและต่างกัน ตามช่วงวัยของนักเรียนประถม และมัธยม ส่งผลให้การรับรู้และผลลัพธ์ที่ได้มีความต่างกันเล็กน้อย ดังนั้นการนำข้อค้นพบไปปรับใช้ เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ ควรคำนึงถึงข้อจำกัดของช่วงวัย

2) จากข้อค้นพบในงานวิจัยโรงเรียนที่มีความสนใจในการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียน สามารถนำกระบวนการในแต่ละขั้นที่เกิดขึ้นจากการฝึกโขนไปปรับใช้เป็นการบูรณาการกับรายวิชาต่างๆในหลักสูตรได้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงาม หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจนำองค์ความรู้ที่ได้จากข้อค้นพบของกระบวนการฝึกโขน ไปต่อยอดสร้างเป็นโปรแกรมพัฒนานักเรียน เป็นลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองในนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมแต่ละด้าน เพื่อปรับพฤติกรรมให้เกิดคุณลักษณะที่ดีงามต่อไปได้

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการศึกษาครั้งนี้พบใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1) องค์ความรู้ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน จากผลการวิเคราะห์พบว่าแนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะพึงประสงค์ คือ การวางหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้เนื้อหาควบคู่กับการฝึกปฏิบัติ พร้อมทั้งมีเวทีสำหรับการประยุกต์องค์ความรู้ทั้งหมดมาใช้ในการแสดงศักยภาพดังเช่น การขึ้นแสดงจริงบนเวที เนื่องจากนักเรียนทุกคนจะมีเป้าหมายเดียวกัน คือ การทำแสดงให้เกิดความราบรื่นและเป็นที่พึงพอใจสำหรับผู้ชมมากที่สุด ดังนั้น

นักเรียนทุกคนจะทราบเป็นอย่างดีถึงเป้าหมายร่วมกัน จึงทำให้เกิดระเบียบวินัย ความรับผิดชอบต่องานของตนเองและส่วนรวม

2) องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองของนักเรียน จากหลักสูตรของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ทำให้เห็นว่าโรงเรียนได้วางหลักสูตรให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จากวิชาเลือกสู่การเป็นวิชาหลัก ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเลือกได้ตามความถนัดของตนเอง จนนำมาสู่การพัฒนาที่ลึกซึ้งในเชิงวิชาชีพในระดับถัดมา ทั้งนี้ข้อค้นพบที่สำคัญในครั้งนี้นี้เห็นได้ชัดเลยว่า แม้ นักเรียนจะเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ทั้งในระดับประถมและระดับมัธยม แต่มีความแตกต่างของระดับพฤติกรรม ยกตัวอย่างคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้ก่อนแสดง ที่นักเรียนต้องสร้างสมาธิและความมั่นใจในตนเอง จะพบว่าในระดับประถมศึกษา ผู้ปกครองจะเข้ามาช่วยเรียกความมั่นใจและหาวิธีผ่อนคลาย ในขณะที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาจะให้วิธีการอยู่กับตนเอง หรือให้กำลังใจซึ่งกันและกัน หากสิ่งยึดเหนี่ยวคือ การไหว้ครูและระลึกถึงครูบาอาจารย์เพื่อรวบรวมสติ ดังนั้นสรุปได้ว่าการพัฒนาตนเองของนักเรียนนั้น ต้องใช้การไต่ระดับพฤติกรรมตามพัฒนาการช่วงวัยของนักเรียน เริ่มจากง่ายไปยาก แต่เน้นการต่อยอดตามความโดดเด่นของนักเรียนแต่ละคน

References

- Berns, R. M. (2010). *Child, Family, School, Community: Socialization and Support* (8th ed.). Wadsworth.
- Chansuwan, S. (2005). Thai Traditional Choreography: Differences Between the Male Character of Khon and Lakhon Dance. *SPAFA Journal*, 15(2), 45–55. <https://www.spafajournal.org/index.php/spafa1991journal/article/view/126>
- Charmaz, K. (2000). *Grounded Theory: Objectivist and Constructivist Methods*. In the Handbook of Qualitative Research. edited by N. K. Denzin and Y. Lincoln. Sage Publications. <http://qualquant.org/wp-content/uploads/text/Charmaz%202000.pdf>
- Henslin, J. M. (2010). *Sociology: A down-to-Earth Approach Core Concept* (4th ed.). Pearson.
- Phiphatphokphon, T. (2013). *Character Value of Khon's* (2nd ed.). Advance Graphy.
- Robinson, M. R. (2003). *The Effects of Socialization Through the Arts: Teaching Life Skills Strategies to Youth in West Las Vegas*[Doctoral Dissertation, University of Nevada].
- Sirvisalsuwan, T. K. (2016). The High Art of Khon: The Case Study of Khon Student at Mahaphabkrajadthong U-Pathum School, Samutpakan Province. *Institute of Culture and Arts Journal, Srinakharinwirot University*, 17(2), 104–112. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/99318/77186>

- Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary). (2014). *The Royal Khon Performances under the Patronage of Her Royal Majesty Queen Sirikit: Phar Lakshmi Seeda Show*. Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School.
- Vanindananda, N. (2002). *Teaching Material WP-581: Socialization and Human Development*. Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University.
- Vygotsky, L. V. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. by Cole, M., John-Steiner, V., Scribner, S., & Souberman, E. (eds.). Harvard University.